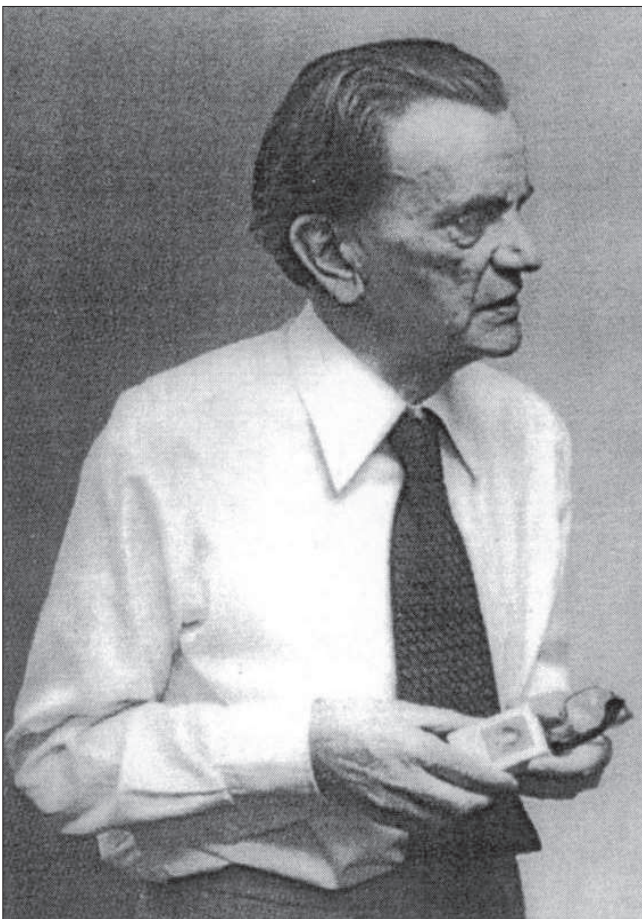


10 éve hunyt el Simonyi Károly

GERGELY GYÖRGY

MTA Műszaki Fizikai és Anyagtudományi Kutatóintézet

Tíz éve, 2001. október 9-én hunyt el Simonyi Károly, a villamosságtan és fizika kiemelkedő hazai professzora. Az itthon végzett összes magyar villamosmérnök és híradástechnikus mérnök 1970 előtt a tanítványa volt, utána pedig a könyveiből tanult. Tudomásom szerint én vagyok a legidősebb tanítványa, nála doktoráltam 1949-ben.



Simonyi Károlyról jelentős hazai irodalom, könyvek, cikkek állnak rendelkezésre. Staar Gyula három könyvéből a Beszégetéseket [1] emelem ki, Erdősi Gyula [2] pedig Simonyi tanítványaitól és tisztelőitől gyűjtött össze megemlékezéseket. 2011-ben Budapesten négy emlékülés került megrendezésre [3]: a Műegyetemen a Fizikai Társulat, az Óbudai Egyetemen az IEEE Hungary Section, az MTA, valamint a KFKI-RMKI tartott Simonyi-napot. A BME rendezte régi tartozását, májusban avatták fel az új Q épület legnagyobb és legkorszerűbb, Simonyi Károlyról elnevezett előadótermét, októberben

pedig ugyanitt szobrát. A BME-OMIKK poszterkiállítás rendezett Simonyi életéről és munkásságáról (Árvayné Kucser Judit és Csurgay Ildikó). DVD is készült róla a „Magyar Tudomány és technika nagyjai” sorozatban (BME-OMIKK).

Én 1947 februárban szereztem villamos tagozatos gépészmérnöki oklevelet. Műegyetemi tanulmányaim hasonlók voltak Simonyihoz. Pogány Bélától tanultuk a fizikát, tőle az elméleti villamosságtant is, Stachó Tibortól a matematikai analízist, Babits Viktortól a rádiótechnikát. A Műegyetem Villamoscara csak 1950-ben létesült, a Gyengeáramú Tanszéket is 1950-ben foglalta el Barta István. Mi régen a híradástechnikából csak a táv-író-távbeszélő-technika és a rádiótechnika kollokviumi tárgyakat kaptuk, az elméleti villamosságtan azonban döntő mértékben az elektromágneses hullámokkal foglalkozott. Itt említeném Pogány: Elektromágneses tér c. könyvét (1927). Simonyi nagyszerű Elméleti Villamosságtana 1952-ben, Villamosságtana pedig 1962-ben jelent meg. Ezeket minden villamosmérnök bibliaként forgatja, külföldön is (német és orosz fordítások).

Simonyi Károly gépészmérnöki oklevelének megszerzése (1940) után Pöschl Imre tanársegédje lett, a Műegyetem mellett Pécssett jogi doktorátust szerzett. 1943-ban Bay Zoltán vette őt fel tanszékére, mely a Budafoki út 8. mellett a Tungstram Kutató- laboratóriumában is működött. Simonyi a Műegyetemen az 1 millió V-os kaszkádgenerátor építésében vett részt. 1944 nyarán a Tungstram Kutató radartémával foglalkozó részlege Nórádverőcén folytatta a kutatásokat. Simonyi Károly Ducza Károllyal (Melbourne) együtt végzett kísérleteket [2]. A Verőcei Szigeten észleltek a radar jelek mellett hangátvitelt is, így a rádiótelefont (a mobil őst) hazánkban ők kezdték el fejleszteni.

1946-ban Simonyi Károly az orosz hadifogságból hazatérve Bay Zoltánnál folytatta kutatómunkáját. A hazai és nemzetközi híradástechnikai kutatások történelmi eredménye a sikeres holdradar volt, amelyet Bay vezetésével egy nagyszerű csapat, Bay Zoltán „Aranycsapata” valósított meg. Csak néhány kiemelkedő tagjáról szólok: Simonyi Károly, Bodó Zsolt és Pócza Jenő, később nemzetközileg elismert professzorok. Mindhármukat eltávolították tanszékükről a BME-n, illetve az ELTE-n (Pócza). Takács Lajos, Bay Zoltán matematikusa a Clevelandi Egyetem professzora lett. Budintsevits Andor kivitelezte Bay elképzeléseit, ő készítette a statisztikus, adatgyűjtő Coulométert. Barta István professzor adott tanszékén dolgozószobát Simonyinak tanszéke elvesztése

után. Itt írta meg Csurgay Ildikó segítségével a „Fizika kultúrtörténetét”. Ez a legnagyobb könyv, amit életemben olvastam.

Én 1946-ban találkoztam Simonyival, aki Bay Zoltán távollétében helyette az elméleti villamosságtant adta elő és kiemelkedő előadásokat tartott. Az Atomfizika tanszéken azonban a háború után semmilyen lehetőség nem volt kísérleti munka folytatására. 1948 februárban Bay Zoltán felvett doktoranduszának a Tungstram Kutatóba. Helyetteséhez, Szigeti Györgyhöz osztott be, akitől minden segítséget megkaptam doktori munkámhoz és értekezésemhez. Bay Zoltán már májusban menekülésre kényszerült. Tanszékét távollétében Simonyi vezette, vele folytattam a konzultációkat, majd hozzá nyújtottam be értekezésemet. 1949 júniusban szereztem műszaki doktori oklevelemet [4]. 1948-ban Simonyi professzor lett a Soproni Egyetemen. Itt építette meg 800 keV-os Van der Graaf gyorsítóját és végezte hazánkban az első sikeres elem-átalakítást.

1950-ben Simonyi Kovács István igazgató meghívására a KFKI Atommagfizikai Osztály vezetését vállalta. Ugyanakkor a Műegyetem az Elméleti Villamoságtani tanszék vezetésére is kapott kinevezést. Bay Zoltán Atomfizika tanszékét Kovács István vette át spektroszkópia témával. Simonyi tanszéke a dunaparti épület elkészültéig (1958) Bay Zoltán tanszékének szobáiban működött.

Simonyi a KFKI-ban 1957-ig építette nagyenergiájú gyorsítóit, a KFKI igazgatóhelyettese lett. Ezeket ma is alkalmazzák. Különösen fontos alkalmazásuk az RBS, a félvezető és nanotechnológiában az elemzés és szerkezetvizsgálatok hatékony módszere [5]. Az ionimplantációt a félvezető technológia használja [5].

A forradalom után hajsza indult Simonyi ellen, ő önként távozott a KFKI-ból és a BME Elméleti Villamoságtan tanszékén folytatta munkáját. Itt írta meg Elektronfizika tankönyvét, mely az elektroncsövek mellett már félvezetőkkal is foglalkozott. Azután itt is hajsza indult ellene, 1970-ben lemondott tanszékéről. Ekkor fogott fizikatörténeti könyvének megírásához, amiért Széchenyi díjat kapott. A német és orosz kiadások után az angol fordítás fia, Charles Simonyi (Microsoft) közreműködésével készül.

Simonyi Károly rehabilitációjára csak 1989 után került sor. Az MTA levelező, majd rendes tagjának választotta. Teller Edével egyszerre lett a BME díszdoktora. 1995-ben beszéltem vele utoljára, Budintsevit's Andor nekrológjának megírására kértem. Ő ezt már nem vállalta egészségi állapota miatt és rám hárította. Kérésének eleget tettem, írásom a Fizikai Szemlében jelent meg. Simonyi Károly haláláig dolgozott a „Magyarországi fizika kultúrtörténetén”. Az első világháborúig jutott el. Kézirat hagyatékát Staar Gyula rendezte sajtó alá és jelentette meg a Természet Világa külön kiadványában.

Szellemi örökségének gondozásával volt munkatársa, Csurgay Ildikó foglalkozik. Ő kezdeményezte és benyújtotta le szobrának megvalósítását, Veres Sándor szobrászművész alkotását.

Simonyi Károly legendás előadásaival a magyar mérnökök nemzedékeit képezte. Nagyszerű könyveit azóta is használják a mai mérnökök és egyetemi hallgatók. A diákság Simonyi Károly Szakkolégiuma az ő szellemében folytatja munkáját. A „Fizika kultúrtörténete” minden mérnöknek és fizikusnak kötelező olvasmány.

Simonyi Károly szellemóriás volt, példaképem.

Irodalom

- [1] Staar Gyula:
De mi az igazság? Beszélgetések Simonyi Károllyal. Typotex kiadó (1991).
- [2] Erdősi Gyula:
Simonyi Károly, az iskolateremtő (2011).
- [3] Gergely György:
Megemlékezések és tiszteletadás Simonyi Károly halálának 10. Évfordulója alkalmából. Fizikai Szemle (közlésre benyújtva).
- [5] Gyulai József:
A részecske gyorsítótól a nanotechnológiáig – és mi van tovább?
Informatika (Gábor Dénes Főiskola Közleményei) Nr. 11, p.45. (2009).
- [4] Gergely György:
Gyémánt doktori oklevél Simonyi Károlynál 1949-ben. (GDF Főiskola Közleményei) Nr. 13, p.6. (2010).